

Evadarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, între adevăr și mistificare

Adrian Băltățeanu

•Contextul

•Anul 1944 nu prevestea nimic bun pentru români. În Vest, la 6 iunie 1944 are loc debarcarea aliaților din Normandia și odata cu aceasta, deschiderea celui de-al doilea front în Europa.

•În Est situația era de la zi la zi mai amenințătoare, iar românii trebuiau să-și judece extrem de rapid și de lucid situația. Pe 17 iulie 1944 generalul Dumitrescu, comandantul Armatei a III-a române, în convorbirile pe care le-a avut cu Fretter-Pico, noul comandant al Armatei a 6-a germane, afirma: „România se va retrage din război în cazul când în continuare se va mai pierde din teritoriul românesc”¹. Totodată, în partea sovietică a frontului se înregistra o „acalmie înșelătoare”, ce dovedea “că sunt în curs pregătiri pentru o nouă ofensivă sovietică”².

•Necesitatea unui compromis cu puterile anglo-saxone se impunea rapid, dar cu toată inițiativa venită din partea lui Mihai Antonescu (cu aprobarea mareșalului Ion Antonescu), demersurile făcute în capitalele țărilor neutre s-au dovedit a fi inutile.

•Pe plan intern, în rândurile membrilor PCdR, a conducerii sale au loc „mutații” semnificative. Lavinia Betea apreciază întâlnirea din octombrie 1943 dintre Dej și Emil Bodnăraș, drept o „scenă de vodevil”. Și avea dreptate, deoarece: “Deghizat în negustor de vite, cu barbă roșie și pălărie, izmenindu-se cu accentual evreiesc, a sosit în piața din Târgu-Jiu” și a „simulat o criză de apendicită”. La spital „nu a găsit loc decât în rezerva lui Gheorghiu Dej, operat de hemoroizi”. Cei care le-au facilitat întâlnirea au fost doctorița Palaghia Ionescu și directorul spitalului, Roșianu. Deoarece nu-i ascultase indicațiile anterioare și se subordonase lui Ștefan Foriș, șeful PCdR, Dej a anulat dispoziția prin care anterior stabilise ca de evadare să se ocupe Bodnăraș.

•Totuși, Dej are câștig de cauză, deoarece în urma discuției soarta lui Foriș e pecetluită: va fi schimbat și ulterior asasinat⁵.

•În consecință, la 4 aprilie 1944, Bodnăraș și Iosif Rangheț aleg o locuință conspirativă unde se întâlnesc cu Foriș, primul prezentându-i un document „falsificat chiar de el”, spunându-i: „Ai auzit de GRU?”. Intimidat, Foriș cedează, iar noua conducere de partid, formată din Emil Bodnăraș, Iosif Rangheț și Constantin Pârvulescu, e stabilită imediat. Mulțumit, Dej afla despre eveniment în lagărul de la Târgu-Jiu. De acum înainte avea drumul liber spre conducerea partidului, dar nu fără hopuri⁶.

•Asupra felului în care a fost înlăturat Foriș este de remarcat opinia lui Stelian Tănase: „Foriș trebuia schimbat printr-un procedeu tipic de reglare de conturi între gangsteri și nu ca într-un partid în care liderul este pus în minoritate și demisionează ori e demis. **Dej conducea un complot împotriva conducerii**

numite de komintern, și riscurile erau maxime. Bodnăraș era instrumentul acestui complot . Își jucau amândoi carierele și , în caz de eșec, chiar viețile”⁷.

•O altă explicație referitoare la asasinarea lui Foriș, este sugerată de Denis Deletant:„, Faptul că Dej nu s-a consultat cu Ana Pauker în privința uciderii lui Foriș întărește opinia că cel dintâi, susținut de Bodnăraș , avea aprobarea lui Stalin pentru aceasta acțiune”⁸.

•Evenimentul amintit mai permite și relevarea importanței pe care i-o acordau sovieticii lui Bodnăraș. În 1980, profesorul Gheorghe Buzatu descoperă în arhivele lui Standford University, California, următoarea caracterizare făcută acestuia:„, cel mai feroce instrument al Moscovei, e străin complet de neamul românesc: tatăl său, Bodnariuk e rutean din Nordul Bucovinei (lângă satul Cristura), iar mama sa este nemțoaică. A devenit român când s-a alipit Bucovina la România...Este inteligent, extrem de ambițios, complet imoral, setos de lux și de petreceri și adevărat maestru în tehnica de propagandă, corupție și dominație sovietică. **Ana Pauker și toată banda comunistă din România tremura înaintea lui Bodnăraș**”⁹.

•Celălalt, Ion Gh.Maurer, fusese în tinerețe secretar la cabinetul avocatului Iunian și ulterior , a început mișcarea de orientare spre comuniști ¹⁰.

•Ulterior, după înlăturarea lui Foriș, „în fapt infirmeria lagărului din Târgu –Jiu locuință de Dej, Chivu Stoica, Ceaușescu și acel Trofimovici ființa ca sediul unui stat major. De acolo a coordonat Gheorghiu-Dej acțiunile partidului” ¹¹.

•Gheorghe Gheorghiu-Dej – personalitatea

•Imaginea pe care i-au conturat-o lui Dej fie contemporanii, fie cei care-l descriu după trecerea timpului, pe fostul dictator comunist al României, nu-i este deloc favorabilă.

•Belu Zilber îl numea „**Vulpea din Carpați**” sau „**Machavelli al Balcanilor**”, Lavinia Betea îi remarcă trăsăturile sadice, lipsite de scrupule, după care s-a ghidat în cariera sa, plecând de la visul lui Leon Troțki „cine nu acceptă puterea împletită cu crima nu trebuia să se nască în secolul nostru” ¹².

•În cazul lui Stefan Foriș, Dej va aplica întocmai această metodă, așa cum și profesorul Ioan Scurtu aprecia:„,Pentru Dej, toată istoria a fost lupta pentru distrugerea adversarului, anihilarea lui “ ¹³.

•Un tovarăș al lui, dar de cu totul altă factură, Belu Zilber, amintit anterior, îl descria astfel: „Există ceva ce s-ar putea numi geniul banalității(...)adaptarea instantanee în mediu, capacitatea de a mima, de a satisface vanitățile și dorințele cele mai sigure fără intervenția rațiunii, cu aceste calități te naști, nu le înveți(...). **Pe Gheorghiu-Dej l-a făcut întâi Ana Pauker, pe urmă Stalin(...).Nu știa nimic, nu avea idei.În afară de putere, nu știa ce vrea**”¹⁴.

•De cu totul altă părere este George Litarczek, în anul 2013, medicul care l-a tratat pe Dej în 1963:„,**Prost nu era deloc.Partea neumană ieșea ,probabil la iveală în anumite momente când intra în pielea de conducător** de stat și de partid,când acționa în conformitate cu contextul în care se afla ¹⁵”.

•Aceleași „calități” le conturează Stelian Tănase : „A lovit de fiecare dată fără milă. Avea și răbdare. Nu lovea în inferioritate, aștepta, își cauta aliați, poza în vocea rațiunii, în cel agresat. **Lovea numai când îi venea la îndemână și când rezultatul era sigur.** Obișnuia să nu uite confruntările și să-i supravegheze pe cei pe care îi considera adversari .Era mereu la pândă și mereu zâmbitor, disponibil”¹⁶.

•Cel care s-a născut la 8 noiembrie 1901 în Bârlad, cel care a absolvit doar patru clase la Școala primară de băieți nr.2 din Podenii Bârladului, își desăvârșește pregătirea la locul de muncă, în armată sau în închisorile prin care a trecut. Preotul greco-catolic Alexandru Nicula, îi conturează un portret nu tocmai favorabil celui ce va deveni conducătorul României comuniste: „**A fost un depravat, un curvar și un bețiv,** asta a fost! Nu-i plăcea munca, era un plimbăreț cu idei comuniste. Își pierdea nopțile prin bodegă, bând cot la cot alături de prietenii lui cefești”¹⁷. Cele afirmate mai sus de preotul Nicula se referă la perioada când lucra la Atelierele CFR din orașul Dej.

•Pe scurt, acesta ar fi Dej, cel despre care Stelian Tănase spunea:„A devenit seful României, **cel mai sângheros** . Acest muncitor bonom **era un criminal sadic. El este omul care a omorât sute de mii de români.** Are bilanțul cel mai sângheros din istoria comunistă a țării.”¹⁸

•3.Organizarea evadării .Traseul

•Vara și toamna lui 1944 se vor dovedi luni de foc pentru cei care conduceau țara. Conștient de riscurile pe care și le asuma România, regele Mihai a demarat o serie de tratative cu principalele partide politice: PNT, PNL și PSD.

•În noul context geopolitic și militar, rămânerea României în alianța cu Germania, expunea țara la cele mai dure consecințe pentru ea, datorită atitudinii pe care o adoptau sovieticii imediat după ocuparea unui teritoriu. În acest context , neîncluderea PCdR în rândul celor consultați , ar fi fost dovadă de miopie politică, din partea celor care ar fi organizat lovitură de stat.

•Cu toate acestea, aparent situația comuniștilor era lamentabilă, dar ei simteau acum apropiindu-se sprijinul „frățesc” al stăpânului de la răsărit.

•Care era situația PCR? Gabriel Bălănescu , fost publicist legionar ¹⁹, arestat de Securitate în București, este pus în celulă la un moment dat cu însuși Eugen Cristescu, fostul șef al SSI. Vulpe bătrână, acesta îl avertizează pe Bălănescu: „ Eu trebuie să fac o anchetă dublă cu tine... Fii atent ! Tot ce vorbim se aude! “. În timpul detenției, Bălănescu îl întreaba :„**Dar dumneata trebuie să știi: care era numărul membrilor partidului comunist la 23 august 1944?** Răspunsul: „Cum să nu știi? Era datoria mea să știu. Dar datoria mea era să nu trag o concluzie falsă. **Au fost 1150!** Mai mult de jumătate din aceștia erau agenții noștri informatori. **Generalul Vinogradov,** în ancheta de la Moscova, mi-a pus aceeași întrebare...și când i-am indicat cifra mi-a răspuns:„**Exact**”Gândește-te ce înseamnă 1150 de comuniști la 20 000 000 de locuitori. Mai puțin de unu la 20 000 000 de locuitori. Și continua Critescu „oamenii noștri politici “credeau că numărul lor prea mic le va interzice să ajungă vreodată la putere. **S-au înșelat**”²⁰.

•Ulterior, Al.M.Stoenescu, completează informația: „membrii cu carnet figurează în dosarele operative ale Serviciilor Secrete militare în număr de 106, restul până la 1000, conform cifrei date de Ana Pauker, fiind compus din **simpatizanți**, rude, gazde”²¹.

•Cei mai mulți dintre acești comuniști se găseau în închisori sau în lagăre și veștile despre situația de pe frontul sovieto-român îi puneau pe jar. Gheorghiu –Dej, „Bătrânul”, șeful comuniștilor români din închisori intuia datorită informațiilor primite în lagăr, ce va urma și de aceea dorea să participe la împărțirea puterii, pentru a preveni preluarea puterii în întregime de gruparea moscovită.

•Programată inițial pe 26 august, dar devansată pentru data de 23 august 1944, datorită intenției lui Ion Antonescu de a pleca pe frontul din Moldova, iar lovitura de stat dată de regele Mihai îi va lua pe comuniști prin surprindere.

•Principala dorință a lui Gheorghiu-Dej era să fie prezent la București în data executării loviturii de stat. Lucrurile nu s-au întâmplat întocmai cum și-a imaginat el.

•Versiunea oficială a evadării lui Gheorghiu –Dej, scrisă de o persoană din cadrul grupului instruit de Maurer, a fost publicată în momentul culminant al domniei lui Dej, în 1964. Cel care o prezenta și o susținea era M. Roșianu, participant la această acțiune dar care dorea să-și aroge cele mai mari merite în organizarea și realizarea evadării²².

•Mai multa lumină în privința inițiativei de evadare a adus Eduard Mezincescu, care i-a declarat lui Denis Deletant că, deși Bodnăraș, Pârvulescu și Rangheț erau toți în favoarea evadării lui Dej din lagăr, Dej însuși șovăia, deoarece se simțea mai în siguranță înăuntru decât afară. A acceptat să fie eliberat doar cu condiția ca Maurer să facă aranjamentele necesare ca să nu fie rănit în timpul evadării.

•Aici apare în scena un personaj mai puțin cunoscut, avocatul Grigore Geamănu. Prin intermediul acestuia s-a făcut legătura cu o rudă a acestuia „**un oficial din Inspectoratul pentru Jandarmi București**” care în schimbul unei anumite sume de bani a înlesnit acțiunea. Acesta se pare că l-a convins pe colonelul Leoveanu, directorul lagărului ca într-o anumită porțiune a gardului de sârmă ghimpată, paza să fie mai slabă²³.

•Opiniile în această problemă, organizarea, data evadării și realizării sunt diverse, concizând doar în privința lunii: august 1944.

•Prima dată propusă este 9 august 1944 și este susținută de către Pupază Grigore, Popescu C. Ion, Dumitrescu Ilarie, Romanescu Gheorghe și Mărășescu Ion. Conform acestora, „în seara zilei de 9 august la ora fixată, evadații au trecut pe sub sârmele ghimpate, urmărind traseul pe care îl cunosteau prin corespondența primită. Timpul calculat pentru strecurarea pe sub sârme și parcurgerea traseului în noapte a fost depășit cu peste o oră”²⁴.

•Laurențiu Ungureanu și Radu Eremia, au alte opinii, optând fie pentru intervalul situat între 9 și 17 august 1944,²⁵ fie pentru data de 10 august 1944²⁶.

•Denis Deletant, Sorin Oane indică data de 12 august 1944. S. Oane opina: „Evadarea a fost fixată pentru data de 12 august, între orele 21-23” „La ora

fixată 21, când știau ca se schimbă santinelele, pe sub gardul de sârmă ghimpată s-au strecurat doi oameni. Primul a ieșit Ion Vidrașcu căruia organizația de partid din lagăr îi incredinșase misiunea de a veghea asupra vieții lui Gheorghiu Dej. Apoi a ieșit Gheorghiu Dej”²⁷.

- În ziarul „Vertical”, data evadării este 9-10 august ora 9 seara, dar „s-a produs cu întârziere din motive de precauțiune”.

- Stelian Tănase este de părere că acțiunea a avut loc „în noaptea de 13/14 august” amintindu-l și el pe „spionul sovietic” Vanea Didenco, ca însoțitor al lui Dej²⁸.

- O altă dată pentru evadarea lui Dej s-ar putea contura dintr-o relatare a lui Belu Zilber. În contextul evenimentelor de după 23 august 1944 acesta își amintea următoarele: „Dimineața m-am dus la Pătrășcanu; **era 24 august**. Imi zice: „Du-te la Emil, noi nu avem nimic, mă, aștia dacă cad peste noi n-avem nici măcar cu ce să-i speriem” Am luat o mașină de pe stradă, am ajuns acolo în Alea Alexandru (sediul „gărzilor patriotice”). Bodnăraș era chiar în fața porții. I-am spus să-mi dea patru revolve ca să avem și noi cu ce trage. Era pe la nouă dimineața; în momentul acela dintr-un DKW coboară Dej cu Maurer²⁹. **„Evadat de la Târgu-Jiu cu o săptămână în urmă, Dej tocmai sosise în București”**. Ultima apreciere îi aparține lui Stelian Tănase³⁰. După un calcul elementar ținând cont de afirmația de mai înainte data evadării după Stelian Tănase a fi **17 august 1944**.

- După 1944, atât Roșianu Mihail, cât și Emil Bodnăraș au căutat să-și aroge merite cât mai mari în privința organizării evadării. Destul de recent, Lavinia Betea a reliefat existența a „două linii” distincte ca orientare ideologică și politică³¹.

- Din prima grupare făceau parte I.Gh. Maurer, Emil Bodnăraș, fratele acestuia, Manole Bodnăraș și Mihail Roșianu. Totuși, după părerea lui Sorin Oane, „vioara întâi” „era Maurer, lui Roșianu revenindu-i un rol secundar”³².

- În a doua linie sunt plasați național-țărăniștii de stânga, ramura Grigore Iunian, Betea amintind și faptul că Maurer în tinerețe fusese secretarul acestuia³³. Ștefan Andrei lămurirea mai bine lucrurile precizând: „omul care făcuse legătura țărăniștilor de stanga din Oltenia cu comuniștii a fost preotul Cumpănașu... Ion Cumpănașu era prieten bun cu Roșianu. Apoi, nevasta lui Roșianu era soră cu nevasta lui Cumpănașu. Și mai era încă unul Pătrășcoiu, ajuns subprefect de Vâlcea după 1944... din câte știu eu, Maurer fusese în tinerețe secretar la cabinetul avocatului Iunian³⁴.

- Deloc sau aproape deloc, nu este menționat rolul jucat în această acțiune de cel puțin doi gorjeni: Ion Modoran și Constantin Chiată, ambii născuți în satul Racoți, comuna Celei, primul în 1903 și al doilea în 1906.

- Ion Modoran a absolvit Școala Normală de băieți din Râmnicu Vâlcea în anul 1923, postul de învățător primindu-l la Mateești-Vâlcea. Pe parcursul anilor învățatorul termină și cursurile Facultății de Filosofie, în anul 1938, la București³⁵.

- Constantin Chiată a urmat cursurile gimnaziale și Liceul Tudor Vladimirescu din Târgu-Jiu dar un eveniment nedorit, decesul tatălui în 1923 îl obligă să frecventeze cursurile Școlii Normale Târgu-Mureș pe care le termină în 1925³⁶.

•Doamna profesoară Niculina Niculescu, fiica lui Constantin Chiată a avut amabilitatea de a ne oferi informații interesante despre activitatea celor doi. După terminarea Școlii Normale, Constantin Chiată este numit învățator în comuna Berbești-Mateești, satul Turcești. Colegii lui de cancelarie erau Ion Roșianu, fratele lui Mihail Roșianu, Ioniță Bărbulescu, originar din Racovița Gorj și Mihail Roșianu. Toți dascălii amintiți aparțineau PNT-ului, iar în casa învățatorului Chiată, la loc de cinste, se afla tabloul liderului țărănist Ion Mihalache. Cei trei membri ai „celulei” comuniste vor intra în PCR abia în 1944.

•Tot doamna profesoara ne-a menționat faptul că tatăl domniei sale nu se afla în relații apropiate cu avocatul Grigore Geamănu, cel care îi va sprijini din umbra evadarea lui Dej.

•Despre Dej și Gheorghe Apostol ne-a menționat că au reparat instalația electrică din locuința doctorului Sărăcaceanu (strada Eroilor) și totodată menționa implicarea doctorului Lupescu Constantin în tratarea lui Dej, internat la Spitalul Târgu-Jiu³⁷.

•Al.Doru Șerban preciza clar: „**În vara anului 1944 în casele comunistului Ion Modoran din Târgu- Jiu, strada Bradului nr.5, un grup de intelectuali gorjeni, la care s-a alăturat și Mihail Roșianu și I.Gh.Maurer au pus la cale planul evadării petrecute în noaptea de 12-13 august 1944**”³⁸. Proprietarul casei, Ion Modoran și finul său, C. Chiată au avut un rol semnificativ în organizarea actului de evadare.

•Mihail Roșianu reprezenta PCR Oltenia, iar despre Chiată, Doru Șerban menționa că a devenit membru PCR din aprilie 1944. Între Modoran și Chiată, legați unul de altul și de faptul că erau consăteni, relația s-a consolidat și mai profund, Modoran devenind nașul acestuia³⁹.

•Pupază Grigore și ceilalți autori menționau faptul că Emil Bodnăraș și Iosif Rangheț, membrii ai CC al PCR l-au chemat pe secretarul de partid din Oltenia, Mihail Roșianu, trasându-i sarcina de a efectua pregătirile necesare evadării⁴⁰.

•Doamna Nina Niculescu ne-a precizat că legătura dintre conducerea comunistă din lagăr și organizatorii evadării se realiza prin bilețele scrise pe foițe de țigare, pe care le puneau sub piatra din fața Restaurantului „Mirică”, colț strada Gen.Tell cu strada Traian⁴¹.

•Dar să revenim la derularea evenimentelor, pentru că înainte de evadarea lui Dej au părăsit lagărul încă trei membri ai PCR. După L. Betea care se bazează pe afirmațiile făcute de Ștefan Andrei, în vara lui 1944 are loc o întâlnire în lagărul de la Târgu-Jiu. Colonelul Emanoil Leoveanu, comandantul lagărului l-a primit acolo pe colonelul Gelep. Acesta a cerut o întâlnire cu Gheorghiu Dej și, cum veștile de pe frontul de est nu erau deloc îmbucurătoare pentru cei de la putere, Gelep și Leoveanu căutau să-și asigure protecția comuniștilor. Se pare că Dej l-a convins că tinerii aceia erau absolut „nepericuloși” pentru țară și că ar trebui eliberați⁴².

•Ștefan Andrei, mai picant, relatează că Gelep, care fusese coleg de școală cu Maurer, în tinerețe l-a auzit pe Dej în timp ce mâncau, serviți fiind de Ceaușescu, spunându-i: „**Domnule colonel, noi suntem curve bătrâne.** Dar tinerii care ne servesc aici, Dați-le drumul că nu așa se doboară regimul”⁴³. Întâlnirea și-a atins

scopurile pe care și le propuseseră comuniștii, **pe 5 august 1944, Ceaușescu, Popa și Grigore Preoteasa fiind eliberați**⁴⁴.

- Cursele lui Maurer între Târgu-Jiu și Craiova și retur au fost favorizate și de faptul că pe acest traseu practic nu exista nici un punct de control. V. Ieremia afirma: „Prin desființarea postului Poiana Gorj, întinderea teritorială a postului Rovinari s-a mărit și în același timp, numărul populației a crescut”⁴⁵. În plus, fiind singurul punct de control înainte de Târgu-Jiu probabil un efectiv redus, nu putea supraveghea corespunzător zona. S-ar pune totuși o întrebare: oare SSI nu știa chiar nimic despre aceste mișcări ale comuniștilor, amintindu-ne de numărul enorm de informatori pe care-l aveau în rândurile PCR? Deocamdată, arhivele sau cercetătorii nu au găsit dovezi care să demonstreze fie atitudinea serviciului respectiv, fie respectivele dovezi au fost distruse după preluarea puterii de către comuniști. Am inclina mai curând spre ultima variantă!

- I. GH Maurer, răspunzându-i Laviniei Betea, spunea: „Lagărul din Târgu-Jiu avea o parte care se învecina cu un cimitir... Când am intrat în lagăr, am observant că, noaptea, santinelele nu-și făceau rondul în întregime, cei care aveau sector pe porțiunea care se învecina cu cimitirul, noaptea, când ajungeau în preajma mormintelor se opreau și se întorceau înapoi. Lăsau, deci, o parte din acest gard de sârmă ghimpată nesupravegheat, deoarece le era frică noaptea să treacă prin cimitir”⁴⁶. Din cele auzite îl putem caracteriza pe Maurer drept un „Ulise comunist” sau un fel de cal troian al conspiratorilor! Ne îndoiim că a fost chiar așa cum relatează acesta.

- După Grigore Pupăză, evadarea s-ar fi desfășurat cu unele probleme: „În seara zilei de 9 august, la ora fixată evadații au trecut pe sub sârmele ghimpată... cu toate că strada principală din fața cimitirului avea pe partea adversă clăile de furaje păzite de garda manutanței, evadații au trecut prin rândurile de santinele escortați de Ion Pripasu îmbrăcat în haine de sergent de poliție cu șnururi albe, îndreptându-se spre boschetul din apropierea Coloanei sculptorului Brâncuși, unde trebuia să vină mașina, care trebuia să-l ia”⁴⁷.

- Ciudățeniile abundă în derularea evenimentelor, Betea menționa faptul că Ion Pripasu, gazda gardian în viziunea lui Chivu Stoica și armurier potrivit lui Maurer, i-a dus la el acasă după ce s-a întâlnit întâmplător cu aceștia. Acesta le-a dat să mănânce și să bea și le-a spus să stea liniștiți că va veni Roșianu. „Cum dumneata îl cunoști pe Roșianu?”, s-a mirat Dej. Pripasu i-a răspuns: „Păi, cum, dragă domnule, dânsul este inspector școlar și șef național țărănist, eu la fel sunt național-țărănist, iar dumneavoastră sunteți conducători național-țărăniști” a răspuns Pripasu⁴⁸. Dacă chiar așa a fost, omul acela habar nu avea pe cine ajuta să evadeze din lagărul de la Târgu-Jiu!

- Autorii monografiei din 1964, afirmau că detaliile planului de evadare, stabileau ca lucrurile să decurgă astfel: „Mihail Roșianu să plece la Craiova pentru a veni de acolo cu o mașină în seara zilei de 9 august 1944, la ora 9 [...], Ion Modoran să plece în comuna Milostea din județul Vâlcea, la casa lui Constantin Țundrea [...], iar Ion Pripasu și Constantin Chiată să rămână la Târgu-Jiu pentru a se ocupa de faza propriu-zisă a evadării”⁴⁹.

- Relatarea pare plauzibilă, deoarece chiar dacă evadații au beneficiat de sprijinul tacit al conducerii lagărului cineva trebuia să-i primească și să-i indrume pe cei doi evadați după ce ieșeau din perimetrul acestuia.

- Cum își reamintește Maurer derularea evenimentelor?, Mă înțelesesem cu Dej să iasă din lagăr la 12 noaptea. Era o ora la care santinelele cele fricoase cu siguranță că nu aveau curajul nici să se uite spre cimitir, să-l aștept cu mașina pregătit de drum [...]. Când am mers eu din Craiova spre Târgu-Jiu [...] în primii 20 de km parcurși am avut 3 pene de cauciuc [...]. Am avut totuși noroc cu o mașina ce trecea în sens invers, m-a dus înapoi la Craiova de unde am cumpărat șase cauciucuri noi [...] m-am întors la mașina mea, lăsată în drum, am schimbat cauciucurile și am plecat spre Târgu-Jiu [...]. **Numai că din cauza celor întâmplare am ajuns la destinație cam în jur de trei dimineața.** În cimitir nu mai era nimeni, dar gardul fusese tăiat iar în jur era liniște [...]. Unde îl puteam găsi pe Dej? M-am gândit că nu putea fi decât la sergentul de stradă...⁵⁰

- S. Oane mai adaugă câteva amănunte: mașina Citroen, cu care avea să se deplaseze Maurer, a fost pregătită în prealabil la Craiova, de „câțiva mecanici de la Flotila 3 de aviație Craiova (Victor Tudosiu, Mihail Muscalu) sub supravegherea lui Manole Botnăraș [...]. Mașina ar fi avut cinci pene pe drum condusă fiind chiar de proprietarul ei Mihai Dușășescu, dar ora de sosire în oraș este de 1,30 noaptea“.⁵¹

- Momentul întâlnirii lui Maurer cu Dej este relatat primul: „Se făcuse dimineața bine când am ajuns acolo. Omul mi-a spus că Dej se afla într-o încăpere vecină, unde am și intrat pe dată [...]. Dej dormea când am intrat eu [...]. Cum dormea el, cu nervii încă încordați, în urma evadării, la zgomotul pe care l-am făcut intrând a sărit drept la mine. În mână avea un cutit [...] să aiba cu ce să se apere [...]. Ne-am recunoscut: << Hai, mă >>, i-am spus eu și-am plecat la drum”.⁵²

- După S.Oane, Dej și Vidrașcu au fost echipați cu uniforme militare și „acte de identitate fabricate de partid“ și apoi s-au îndreptat spre Valcea.⁵³

- Cam toți cei care relatează despre derularea evenimentului, ajung destul de repede cu evadații la Valcea. În schimb, Dinu Sikitiu-Cartior are cu totul alta varianta. Profesor fiind la Liceul „Nicolae Balcescu” (din București) devenit mai târziu Colegiul Sfântul Sava, Sikitiu deloc din satul Rugi, cunoscut în Turcinești este trimis cu elevii într-o tabără în județul Gorj. Aici „în marginea unui sat de munte Polovragi”, evadații au făcut un popas. „În tabără a sosit un <<tovarăș Mihailescu>> care în alocuțiunea sa (auzită de mine), a afirmat că evadații de la Târgu-Jiu, au fost aduși la el pe sub munte, de oameni care cunoșteau foarte bine acele locuri”. Mihailescu i-ar fi primit și i-ar fi găzduit într-o cabană a lui, așezată sus în munte, deci izolată. „Ne-a mai spus că el **le-ar fi dus mâncare zilnic** și că ar fi organizat **pe tot timpul sederii lor acolo (cateva zile)** o pază între sat și locul care-i adăpostea care-i, adăpostea formată de oameni din partea locului”. Tot Sikitiu menționează că acest Mihailescu „știa că fugarii adăpostiți veneau de la Sile Cartianu”⁵⁴. Acest Cartian, este locuitor din satul Cartiu, comuna Turcinești, unde după informațiile primite de noi de la localnici, Dej și câțiva dintre colegii lui, lucraseră anterior la diversi proprietari. Totuși, nici unul nu mi-a confirmat că Dej, să fi trecut pe acolo după evadarea de la Târgu Jiu.

•Acel Mihailescu , a continuat afirmand „Ca de la el „ tovarasii " au fost condusi de alta echipa pe sub munte , la preotul Marina care locuia in zavoi sub dealul Capela din Ramnicu-Valcea " . Sikitiu – Cartior ni-l prezinta mai plastic pe viitorul patriarh al Romaniei : „ Acesta era preotul bisericii din aceasta minunata regiune si profesor de religie la scoala normala din comuna . O alta ocupatie a acestuia – cred ca nu este o gluma deoarece am auzit-o de la mai multe persoane – **era creșterea cailor de curse** , fapt care i-a adus porecla de „ **popa iapa**" . ⁵⁵

•Inercând sa refacem traseul evadatilor , ne lovim sau intalnim tot felul de neconcordanțe între diversii autori , contemporani sau tarzii , ai evenimentului . De exemplu , Maurer , povestind plecarea , afirma in mod surprinzator deplasarea pe o alta directie :„ Ce s-a intamplat dupa evadarea lui Dej ? Nu stim . **Dupa ce am trecut cu masina de Craiova** , la vreo 30 de kilometri , ne-am oprit intr-un sat unde am fost gazduit de un popa care a fost si el , omul comunistilor.⁵⁶

•Daca aceasta afirmatie poate fi pusa sub semnul indoielii , in schimb relatarea ca „ Masina s-a intors la Craiova, iar noi am stat in acel sat vreo trei zile pana cand a venit o masina , din Bucuresti sa ne duca spre Capitala " , ar putea fi plauzibila . Totusi , poate si datorita varstei , banuim ca lui Maurer memoria ii mai putea juca feste . Si , daca ar fi sa fim maritiosi ne amuza totusi ardoarea pe care o afiseaza si unii si alti , gorjeni si vâlceni , care incearca sa-si amplifice rolul avut in „ maretul " eveniment petrecut la Targu Jiu .

•Dupa ce parasesc Gorjul , evadatii ajuns la Milostea , comuna Slatioara (Valcea) , la Constantin Tundrea (membru PNT) , aflata intr-un zavoi pe malul raului Taraia **Fugarii au ajuns aici in jurul orei 9.30** . De aici , pe la orele 21.30 , cu ajutorul invatatorului Ionita Barbulescu , evadatii au ajuns noaptea , pe poteci nu prea umblate in comuna Vaideeni" . ⁵⁷

•Continuandu-si prezentarea deplasarii , S.Oane il aminteste pe Ion (Nake) Simionescu , calauza care i-a preluat pe fugarii din cimitirul comunei Vaideeni (aveau comunistii astia ce aveau cu cimitirele – n.a .) si i-a dus in comuna Ramesti , la invatatoarea Maria Ionescu , unde , **timp de 10 zile** , evadatii au stat ascunsi . Tot Oane mentioneaza anuntarea evadarii la Targu- Jiu pe data de **17 august , cand Siguranta si Jandarmeria au constat evenimentul** . Am subintelege de aici ca efectiv autoritatiile au preferat sa ascunda evenimentul pentru a da timp de miscare lui Dej si Vi, rascu . Este un lucru cert stabilit dupa studierea informatiilor referitoare la aceea perioada , de catre profesorii Gheorghe Nichifor , Dorina Nichifor si Andrei Popete , ca pentru perioada respectiva , in niciun ziar comunist de dupa 1944 , nu sunt facute afirmatii care sa relateze cat de cat , amanunte despre evadarea lui Dej ⁵⁸ . Parca s-ar fi pus un „ embargou " asupra acestei probleme.

• Evenimentul la 23 august 1944 i-ar fi gasit pe Dej si pe Rosianu sosit si el pe 17 august la Ramesti, in „casa parohiala din Ramnicu Valcea, strada Emil Avramescu nr.1, a preotului Ion Marina”. „Apoi tovarasii au pornit spre Bucuresti [...] . Drumul pana la Bucuresti a fost facut cu masina lui Petrisor Iliescu. Acesta i-a dus pe Dej, Rosianu si Maurer pana la locuinta lui Bodnăraș din cartierul Vatra Luminoasa⁵⁹”.

•Concluzii

Rolul jucat de membrii PcdR în reușita acestei acțiuni, l-am putea socoti minor. Printre argumente am putea enumera : **planul a fost finalizat** în locuința și **cu contribuția unor fosti membri ai PNT (nu mai conta atunci ce aripă a acestui partid reprezentau)** ; de la lagăr au fost însoțiți și adăpostiți tot de oamenii aceleiași formațiuni politice , acum însă trecuți la PcdR; traseul de la Gorj spre Vâlcea , popasurile și ascunzătorile evadaților Gheorghe Gheorghiu – Dej , Ion Vidrașcu și însoțitorilor acestora , I.Gh. Maurer și Mihail Roșianu , le-au asigurat tot reprezentanții aceleiași formațiuni . Fie din oportunitate , fie din rațiuni strict politice ce țineau de vâltoarea acelor timpuri , de evoluția politica viitoare a regimului din aceasta țară , aceștia au optat pentru aceasta atitudine , benefică până la urmă pentru ei .

Pe de altă parte , **rolul jucat de avocatul Grigore Geamănu în reușita acțiunii** , legatura pe care acesta le-a înlesnit-o lui Maurer și Dej cu acel reprezentant al Jandarmeriei , **ni se pare crucial pentru succesul acțiunii.** Am încercat sa postulăm o posibilă legatură de rudenie între colonelul Gelep și avocatul Geamănu , dar din lipsa de dovezi ,concludente ne abținem de la alte afirmații . Totuși , fără discuția dintre Gelep și Dej , cei trei membrii PcdR amintiti mai înainte , n-ar fi fost eliberați înainte de 23 august .

Totodată , probabil și atitudinea adoptată de **SSI în acest caz** , denotă incertitudinea , framântările , care existau la nivelul conducerii din aceasta instituție . **Eugen Cristescu** nu era un novice în domeniu , dinpotrivă , faptul că deținea extrem de multe și prețioase informații , i-au salvat viața după 1948 și i-au îmbunătățit regimul de detenție comunist.

În privința datei evadării , am înclina spre cea propusă pentru zilele de 12/13 august 1944. Chiar dacă s-ar părea că facem prea ușor această apreciere ,totuși, trebuie să ținem cont și de contextul politico-militar în care a avut loc această evadare . Însăși , relatarea lui Lucrețiu Patrășcanu , reproducă de Denis Deletant , este edificatoare : „ Imediat după întoarcerea de la negocierile pentru armistițiul de la Moscova , la 14 septembrie 1944 , Patrășcanu i-a spus lui Corneliu Coposu [...] că o audiență la **Jdanov** , l-a frapat , fiind „ **întâmpinat cu reproșuri : „ ce faceți aici , dle [adică nu tovarășe !] Patrășcanu ?)** „ **Păi , am răsturnat dictatura , am adus România de partea Aliatilor și am venit să semnăm armistițiul ”** . La care Jdanov a replicat : „ **Ați greșit , pentru că ne-ați stricat toate planurile** ”⁶⁰ . Reacția sovieticilor era logică (pentru ei) , dorința lui **Stalin** fiind clară : să-l răstoarne pe mareșalul Ion Antonescu de la conducere , să ocupe capitala și să-și pună proprii oameni la guvernare .

Aceleași autor , prezintă și situația în care se găsea Gheorghiu Dej : „ El (Dej) **era cu atât mai expus suspiciunilor lui Stalin , ca singurul dintre personajele marcante ale PCR care nu fusese pregătit la Moscova**”.⁶¹

De aceea și dorința lui Dej de a părăsi lagărul , de a participa la organizarea și desfășurarea loviturii de stat , de a se impune cu această ocazie în echipa de conducere , probabil în detrimentul celor veniți din exterior : Ana Pauker , Teoaherie Georgescu , Vasile Luca . Pertinente sunt observațiile profesorului

Adrian Cioroianu : „ Sansa lui Dej a fost că , la finalul războiului , **partidul era total lipsit de omogenitate** . Erau diverse facțiuni : unii din războiul spaniol , alții – comuniști din Ardeal , alții – **cei care stătuseră la Moscova ; alții** fuseseră în închisori ; și alții – în libertate . **Această fragmentare a jucat în final , în favoarea lui ”** .⁶²

Cel despre care circula butada : „ **să așteptăm cu construirea socialismului până când își dă Ghiță bacalaureatul ”**⁶³ , va deveni , cum bine îl caracteriza profesorul Gheorghe Buzatu , „... **Crud , de un fanatism feroce , ignorant , lipsit de orice sentiment uman și un instrument perfect al Moscovei ”** ⁶⁴ , **conducatorul României Comuniste , între 1948 – 1965 .**

Nu întâmplător la moartea lui în 1965 , un fost „ apropiat ” , coleg de partid cu el : „ **S-a bucurat sincer** . În fața televizorului , în vreme ce se transmitea ceremonia funerară **dansa , râdea și striga : Ai crăpat ! Ai crăpat ! ... Moare în 1973 ”**⁶⁵ . Este vorba de **Constantin Doncea** .

Care a fost soarta celor implicați în evenimentele de la Târgu- Jiu în 1944 ?

Profesorul Ion Modoran (1903 – 1984) , este numit pe 8 februarie 1946 secretar al PCR , filiala Gorj (până în 1947) , apoi între 21 ianuarie 1948 și 10 aprilie 1949 , deține funcția de prefect al județului natal . Din 1949 lucrează la Departamentul Cultelor din Ministerul Instrucțiunii publice și Cultelor . Sfârșitul carierei îl găsește la Institutul de Științe Pedagogice , de unde se va pensiona în 1965.⁶⁶

Constantin Cheată (1906 – 1980) are un parcurs mai zbuciumat , când urcând , când „coborînd” , datorită „ bunăvoinței ” unor cunoscuți . După alegerile din 19 noiembrie 1946 devine deputat PCR în parlamentul României pe data de 9 iulie 1949 , a fost arestat , trece prin Penitenciarele Craiova și Văcărești , fiind eliberat în februarie 1950 . Arestarea a venit în urma unui denunț făcut de 2 învățători gorjeni , care-l acuzau că a distrus (prin incendiere) , arhiva ce conținea învățătorii din Gorj ce aparținuseră mișcării legionare . Tocmai cei pe care încercase să îi ferească de represiunea comunistă ce se prefigura , au reușit „ să-i multumească ” în acest fel , trimițându-l câteva luni bune în pușcărie ⁶⁷ . Intre 1950 – 1951 , a funcționat ca învățător la Școala Generală Nr 3 Târgu Jiu , apoi inspector scolar . Marea sa realizare a fost înființarea **Scolii de Muzică și Arte Plastice pe care a condus-o** până la 1976 . Totodată Cheată a contribuit și la configurarea Muzeului Arhitecturii Populare de la Curtișoara.⁶⁸

Grigore Geamănu (1903 – 1985) , a purtat pecetea timpurilor și a oamenilor cu care a fost nevoit să conviețuiască și să lucreze . Intellectual licențiat la Paris în 1928 , cu doctoratul susținut tot acolo în 1938 , a fost bine apreciat de către colegii de branșe foști și actuali .

Inscris la PNT , „ a îmbrăcat uniforma de rezident regal ” din 1938 , trece din 1943 la Partidul Țărănesc Socialist al lui Mihail Ralea , iar din 14 iulie 1946 este ales președinte al Organizației Gorj a Frontului Plugariilor .⁶⁹

Rolul jucat în eliberarea lui Gheorghiu Dej îl va propulsa după 6 martie 1965 în funcția de secretar de stat la Ministerul Afacerilor Interne . Hopul

apare și în viața lui privată, deoarece intră în conflict cu Teoharie Georgescu⁷⁰. **Motivul real al disputei : soția lui Geamănu**. Sikitiu Cărtior care îl aprecia : „ ... Un om foarte cult , cu studii în Franța și Anglia și poate de aceea , tovarășii , l-au remarcat , initial , a fost **căsătorit cu fata preotului Oprișescu din (Cărligei) , dar ulterior l-a părăsit pentru Teoharie Georgescu** ⁷¹. Inchipuiți-va ce atmosferă „colegială” era în ministerul în care lucrau cei doi: Mai mult, pentru Th.Georgescu, acest gest va fi taxat cu o bilă neagră de către colegii de partid. Petre Pandrea îl taxează pentru aceasta: „Și-a părăsit nevasta , care avusese grijă să îi aduca rufărie curată la pușcărie, **cucerind adulterin soția unui subaltern dacă așa ceva se poate numi cucerire...**” ⁷² Stelian Tănase, adaugă : „Divorțea – un fenomen frecvent printre ilegaliști care , parvenind la alt statut social , își caută femeii pe măsura treptei de pe scara socială la care **a ajuns – și se recasătorește cu o femeie din burghezie**”. ⁷³ **Este vorba de Mărioara , soția lui Geamănu.**

Totuși , Geamanu, la fel ca și Pătrășcanu era un fel de „Cioară albă” a PCR-ului și , de aceea, cariera sa este ascendentă pentru o perioadă . 1948-1949, adjunct la ministerul Lucrarilor Publice, 1949-1952, prim arbitru de stat, 1959-1961-ministru plenipotențiar , șeful diplomației românești din Elveția. Din 1961 devine Secretar al Consiliului de stat, dar din 1967 Nicolae Ceaușescu „**S-a dispensat din motive personale de Grigore Geamănu**” .⁷⁴

Intre 1968-1971 este ambasador în Turcia , iar din 1972 , este **profesor universitar dr.docent la Facultatea de Drept București (Dreptul Internațional Public)**. Pentru gorjeni „**Rămâne o personalitate intelectuală, didactică și politică... ,cu implicare națională care în multe împrejurări, datorită înaltelor funcții ocupate , și-a ajutat județul natal**” .⁷⁵

Unul dintre cei care au facilitat evadarea lui Gheorghiu Dej de la Târgu-jiu va avea alt destin. Pentru Emanoil Leoveanu au urmat după 23 august 1944 vremuri grele. Arestat și încarcerat la Jilava , apoi la Aiud , în ultimul loc de detenție fiind amintit alături de generalii Vasile Zorzor și Gheorge Liteanu⁷⁶ , va cunoaște „mulțumirile generoase” ale comunistilor pentru gestul făcut anterior. Ion Antohe, susține că acesta a fost torturat , schingiuit , a stat mai mult la zarcă decât în celulă. „**Nimeni nu a ridicat un deget pentru el.Cei care ajunseseră mari în ierarhia comunistă , cărora le-a creiat condiții umane și chiar privilegiile în lagărul de la Târgu-jiu , l-au supus la moarte lentă**”.⁷⁷

Cel care a tras lozul câștigător a fost Ion Gheorghe Maurer! „Mama sa era româncă dar tatăl era din Alsacia și fusese perceptorul francez al prințului Carol . A intrat în partid „cam înainte de 1936”⁷⁸

Belu Zilber îi creionează astfel evoluția : „Ion Gheorge Maurer este fără îndoială o minte organizată, simpatic și oarecum cavalier . În loc să întâlnească moartea în grădina prințului persan, **l-a întâlnit pe Gheorghiu Dej în lagărul de la Târgu-jiu [...]** A izbutit mai mult decât în visul său. A mizat pe cariera lui Gheorghiu Dej [...] care găsisse în dânsul un sfetnic cu titlu universitar , cu mintea limpede și devotat lui. A hotarat să-l facă om mare. L-a făcut ”.⁷⁹

NOTE

1. Andreas Hillgruber, **Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu**, Editura Humanitas, București, 1994, p.251
2. **Ibidem** ,p253
3. Florin Constantiniu, Alesandru Dutu, Mihai Rategan, **România în război 1941-1945**, Editura Militară, București,1955,p.72
4. Lavinia Betea, Cristina Diac, Florin Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, **Ucenicul partidului** , Editura Adevărul, București, 2012, p.257
5. Stelian Tănase, **Clienții lui tanti Varvara**, Editura Humanitas, București, ed. a-II a, 2008,p.192
6. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia, **Apostolii lui Stalin**, Editura Adevărul, București,2015, vol 1, p 155 si urm.
7. Stelian Tănase,**op.cit.**, p.191
8. Denis Deletant, **Teroarea comunistă în România. Gheorghe Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948-1965**, Editura Polirom, 2001, p. 131
9. Gheorghe Buzatu, **Emil Bodnăraș , în Războiul mondial al spionilor**, Editura B.A.I , Iași,1991,p.248
10. Lavinia Betea, **Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli.Ștefan Andrei în dialog cu Lavinia Betea**, Editura Adevărul,București,2011, p.39
11. Lavinia Betea, **Ucenicul...**, p.262
12. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia,**op.cit.**, p.58
13. **Ibidem**, p.59
14. **Ibidem**, p.13
15. **Ibidem**, p.57
16. Stelian Tănase,**op.cit.**,p.341
17. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia, **op.cit.**, p.82-83
18. **Ibidem**, p.59
19. Gheorghe Buzatu, Corneliu Ciuncanu, Cristian Sandache, **Radiografia dreptei românești.1927-1941**, Editura FF Pres, București,1996, p.71
20. Gabriel Bălănescu **Din împărăția morții.Cronica rezumativă din închisori**, Editura Dacia, Madrid,1981,p.113
21. Alex Mihai Stoenescu, **Armata ,mareșalul și evreii**, Editura RAO,București,2010, Ed a II-a, p. 105
22. M.Roșianu, **Cum a fost organizată evadarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej din lagărul de la Târgu-Jiu în august 1944**, în,, Scânteia “din 18 august 1964,p.2-3
23. Denis Deletant,**op.cit.**p.131 si nota 17
24. Pupază Grigore, Popescu C. Ion, Dumitrescu Ilarie, Romanescu Gheorghe, Mărășescu Ion, **Monografia Raionului Târgu Jiu, 1964**, Editura Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj, Târgu Jiu, 2013, p. 90
25. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia, **op.cit.**,p.147
26. **Ibidem**,p.117

27. Sorin Oane, w.w.w. historia.ro
28. Stelian Tănase, **op.cit.**, p.330
29. Belu Zilber, in vol.23 **august în arhivele comuniste**, Editura Majadahonbda, 2000, p.134-135
30. Stelian Tănase, **op.cit.**, p.195
31. Lavinia Betea, **Ucenicul**, p.264
32. Sorin Oane, **Vâlceni implicați în evadarea lui Gheorghe Gheorghiu Dej din lagărul de la Târgu Jiu**, www.historia.ro
33. Lavinia Betea, **op.cit.**, p.264
34. Idem **Stapânul secretelor**, p.36-37
35. Al Doru Șerban, **Partide și politicieni gorjeni din perioada precomunistă**, Editura Măiastra, Târgu Jiu, 2010, p.235
36. **Ibidem**, p.234
37. Informații primite de la doamna profesoară Niculina Niculescu căreia îi mulțumim pentru bunăvoința de care a dat dovadă
38. Al Doru Șerban, **op.cit.**, p.216
39. **Ibidem**, p.235
40. Pupază Grigore, Popescu C. Ion, Dumitrescu Ilarie, Romanescu Gheorghe, Mărășescu Ion, **Monografia Raionului Târgu Jiu**, 1964, Editura Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj, Târgu Jiu, 2013, p.88
41. Niculina Niculescu, **op.cit.**
42. Lavinia Betea, **Ucenicul**, p.264-265
43. Lavinia Betea, **Stapânul secretelor...**, p.265
44. Lavinia Betea, **Ucenicul**, p.265
45. Vasile Arimia, Gheorghe Gârdu, Toma Iancu, **Politia din Gorj. File de istorie**, Editura Apimondia, 1996, p.318
46. L.Betea, Jurnalul.ro scânteia/istoria-comunismului
47. Pupază, **op.cit.**, p.90
48. L.Betea, **Ucenicul**, p.265
49. Pupază Grigore, **Raionul...** p90
50. Jurnalul , ro.scânteia/istoria-comunismului
51. w.w.w.historia.ro
52. juranul.ro.scânteia/istoria-comunismului
53. **Ibidem**
54. Dinu Sikițiu-Cărtior, **O frântura din viața mea**, Editura Evenimentul, București, 1992, p.28
55. **Ibidem**
56. Jurnalul.ro.scânteia/istoria-comunismului
57. W.W.W historia.ro
58. Gheorghe Nichifor , Dorina Nichifor, Andrei Popete, **Aspecte ale vieții cotidiene din Gorj în mărturii ale vremii (1938-1947)**, Editura Sitech , Craiova , 2012, pp.172-176
59. w.w.w historia.ro
60. Denis Deletant , **op.cit** , p.132 și nota 26

-
61. **Ibidem**,p.119
 62. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia , **op.cit**,vol2,p.59
 63. **Ibidem**,vol.1 p.81
 64. Gh.Buzatu, **op.cit** ,p.247
 65. Stelian Tănase , **op.cit**, p.237
 66. Alexandru Doru Șerban, **op.cit**, pp.233, 235
 67. Marius Dumitru, **Amintiri , locuri și oameni din alte vremuri** , p.443 , Al.Doru Șerban, **op.cit** , p.234 și urm. ; Gheorghe Nichifor,Dorina Nichifor ,**Viața cotidiană din Gorj oglindită în mărturiri ale vremii (1948-1953)**,Editura Prim, Iași , 2014, p.95
 68. Al. Doru Șerban , **op.cit**, p.235 și urm.
 69. **Ibidem**, pp.227,228.
 70. **Ibidem**, pp.228,229
 71. Dinu Sichitiu Cărtior , **op.cit**,p.29
 72. Petre Pandrea, **Reeducarea de la Aiud** , Editura Vremea, 2000, pp.376-380
 73. Stelian Tănase, **op.cit**. p.461
 74. Al.Doru Șerban , **op.cit**.p.229
 75. **Ibidem** .pp.229-230
 76. Andrei Muraru (corrd),**Dicționarul Penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)**, Editura Polirom, Iași ,2008,p.305
 77. Ion Antohe, **Răstigniri în România după Ialta**, Editura Albatros, București, 1995,p.305
 78. Lavinia Betea , **Maurer și lumea de ieri . Mărturii despre stalinizarea României** , Fundația „Ioan Slavici” -Editura Felix , 1995 , p.13
 79. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia, **op.cit**,vol.1 , pp.160-161